

Lāču monitorings 2023.–2025. gadā

Pārskats par 2025. gadu

LĪGUMS Nr. 7.7/417/2023

Guna Bagrade, Gundega Done, Baiba Krivmane, Aivars Ornicāns, Jānis Ozoliņš,
Digna Pilāte, Meta Ruņģe, Dainis Edgars Ruņģis, Alda Stepanova

LVMI “Silava”

Saturs

Ievads	3
Metodes	3
Rezultāti	5
Fona monitorings	5
Ābeļdārzu apsekojumi.....	11
Lāču matu lamatas un slēpņa kameras	15
Dravu postījumi.....	20
Gadījuma ziņas.....	22
Molekulārās analīzes.....	26
Kopsavilkums.....	29
Ieteikumi	30

Ievads

Monitoringa mērķis ir iegūt informāciju par brūnā lāča populācijas un sugai nepieciešamo dzīvotņu stāvokli Latvijā. Informācijas kvalitātei un apjomam jāatbilst prasībām, ko paredz Eiropas Padomes direktīvas 92/43/EEC Par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 17. pants. Minētā mērķa īstenošanai 2025. gadā veikti sekojoši uzdevumi:

- ievākti jauni pierādījumi par brūnā lāča sastopamību Latvijas teritorijā;
- novērtēts populācijas lielums un tā izmaiņu tendences salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem;
- sagatavots datu interpretācijas apraksts un ieteikumi turpmākai sugas aizsardzībai.

Brūnā lāča monitorings 2025. gadā veikts, mērķtiecīgi meklējot lāču klātbūtnes pierādījumus septiņās Natura 2000 vietās un to piegulošajās teritorijās – dabas liegumos “Lielais Pelecāres purvs”, “Ziemeļu purvi”, “Stompaku purvi” un “Lubāna mitrājs”, dabas parkos “Vecumu meži” un “Kuja”, un Teiču dabas rezervātā. Lāču monitorings veikts arī piecās vietās ārpus Natura 2000 teritorijām, kur pēdējo trīs gadu laikā novērota lāču klātbūtne – Žīguru, Omuļu, Viļķenes apkārtnē un Sēlijas (Ābeļu, Salas, Dignājas, Viesītes, Dunavas un Dvietes pagasts) teritorijā un Latvijas DA pierobežā (Demenes, Skrudalienas, Salienas un Kaplavas pagasts).

Turpinot 2018.–2019. gada Latvijas vides aizsardzības fonda finansētā pētījuma “Brūnā lāča populācijas stāvokļa monitoringa uzlabošana Latvijā ar molekulārās ģenētikas metodēm” iestrādes, veikta DNS saturošu paraugu ievākšana un analīze, izvietojot matu lamatas, pārbaudot lāču darbību ābeļdārzos pie neapdzīvotām lauku viensētām un nodarīto postījumu vietās bišu dravās, kā arī ievācot paraugus gadījuma situācijās.

Papildus kā gadījuma ziņas (ziņa ar vietas koordinātām un datumu, ja uzrādīts priekšķepas pēdas nospieduma izmērs vai vienlaicīgi novēroto indivīdu skaits) apkopoti pētījumā iesaistīto pētnieku personīgi saņemtie ziņojumi, mobilajā lietotnē *Mednis* iesūtītās ziņas, Valsts robežsardzes sniegtā informācija par valsts DA pierobežā novērotiem lāčiem un www.dabasdati.lv dati, kā arī plašsaziņas un sociālajos medijos pieejamā informācija par nejaušiem lāču vai to darbības pēdu novērojumiem un lāču nodarītiem postījumiem.

Metodes

Brūno lāču uzskaites izvēlētajās teritorijās veiktas atbilstoši uzskaišu metodikai „Brūnā lāča *Ursus arctos* fona monitorings” (<https://www.daba.gov.lv/lv/natura-2000-vietu-monitoringa-metodikas#bruna-laca-fona-monitoringa-metodika-2013>).

Uzskaites maršruti fiksēti GPS iekārtās, nosakot veiktā ceļa garumu. Visiem lāču sastopamības pierādījumiem atzīmētas to atrašanās vietas koordinātas, pazīmes nofotografētas un dati elektroniski saglabāti *Microsoft Excel* formātā, kura struktūra atbilst monitoringa metodikā paredzētajām lāču pazīmju uzskaites anketām. Kartogrāfiskais materiāls izstrādāts programmā ArcMap 10.3.1.

Matu lamatu ierīkošana un apsekošana, ābeļdārzu un bišu dravu postījumu apsekošana un ievāktā ģenētisko materiālu saturošo paraugu molekulārās analīzes veiktas atbilstoši Latvijas vides aizsardzības fonda finansētā pētījumā “Brūnā lāča populācijas stāvokļa monitoringa uzlabošana Latvijā ar molekulārās ģenētikas metodēm” (LVAf, 1-20/139) izstrādātajām *Rekomendācijām brūnā lāča populācijas stāvokļa monitoringa uzlabošanai Latvijā ar molekulārās ģenētikas metodēm*. Dati elektroniski saglabāti *Microsoft Excel* formātā un *.shp formāta datnē.

Ziņojumi par nejaušiem lāču vai to pēdu nospiedumu un citu darbības pazīmju novērojumiem apkopoti, izvērtējot informāciju ziņu portālos, dabas novērojumu portālā www.dabasdati.lv, mobilajā

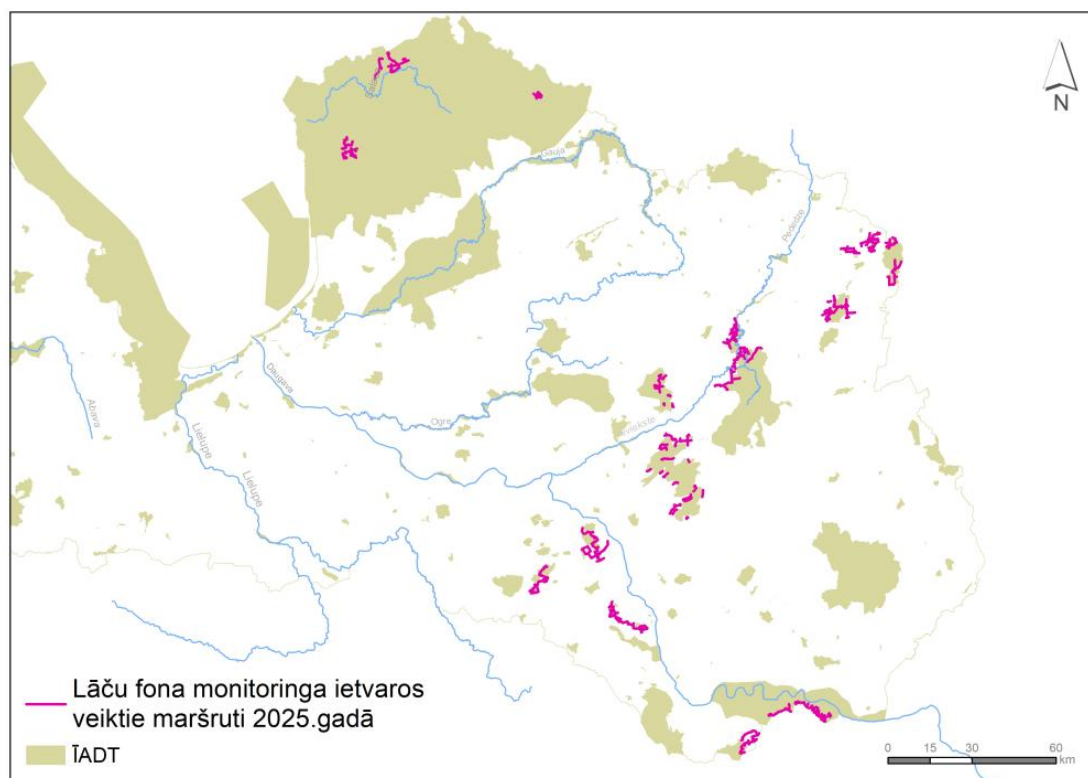
lietotnē *Mednis*, *Facebook* grupā “Lāču izplatība Latvijā”, kā arī Valsts robežsardzes sniegtajā informācijā par lāču un to klātbūtnes pazīmju novērojumiem gar valsts DA pierobežu un saņemtos ziņojumus uz e-pasta adresi lacumonitorings@gmail.com.

Gadījuma ziņas monitoringa veicējiem sniedza: Artis Ancēns, Guntis Zīlīte, Rūta Zepa, Uģis Irbe, Kārlis Rusmanis, Armands Plūmanis, Kristīne Pudova, Gundars Melderis, Ģirts Razma, Dagnis Vasiļevskis, Jānis Ence, Valērijs Vasiļjevs, Mārtiņš Blaus, Jānis Paukšēns, Mārtiņš Puriņš, Aigars Jansons, Aldis Šnore, Aleksandrs Stepīņš, Sanita Putna, Edgars Zeidmanis, Valdis Čečiņš, Laura Ķēniņa, Edgars Mucenieks, Kārlis Ārends, Uldis Gaugers, Rolands Krevics, Māris Žviriņš, Rinalds Rozenbergs, Roberts Blūms, Almants Vagars, Jānis Jirgens, Aleksandrs Stepanovs, Mārtiņš Puriņš, Vairis Stafeckis, Kristīne Capkovska, Māris Baumanis, Mārtiņš Putniņš, Gatis Eriņš, Uģis Bergmanis, Didzis Ješkins, Jānis Berkolds, Uldis Puriņš, Artis Almanis, Ilmārs Bārbals, Aivars Liepkalns, Intars Kirilovs, Māris Celms, Normunds Vilmanis, Kaspars Bogomols, Sintija Balode, Artis Strods, Ivita Segliņa, Gerda Grīse, Kristaps Vilks, Krišjānis Rozītis, Mednieku biedrība “Sābri”, Zaiga Rubene, Ivars Upmalis, Diāna Meiere, Gunta Bizika, Emīlija Ligere un Ete Milaševiča. Informāciju par lāču un to klātbūtnes pazīmju novērojumiem gar valsts DA pierobežu sniedza Viļakas pārvaldes, VIP Robežkontroles un imigrācijas kontroles dienests, kapteine Marina Upīte un Laima Timmermane, Ludzas pārvaldes, LUP Robežkontroles un imigrācijas kontroles dienests, kapteinis Sergejs Vekšins, un Daugavpils pārvaldes, DAP Robežkontroles un imigrācijas kontroles dienests kapteinis Valdis Bernatovičs, Silenes RSN priekšnieks pulkvežleitnants Aleksandrs Sokolovs, Kaplavas RSN priekšnieks pulkvežleitnants Arvīds Beinarovičs un Šķaunes RSN priekšnieks pulkvežleitnants Aleksejs Isakovs.

Rezultāti

Fona monitorings

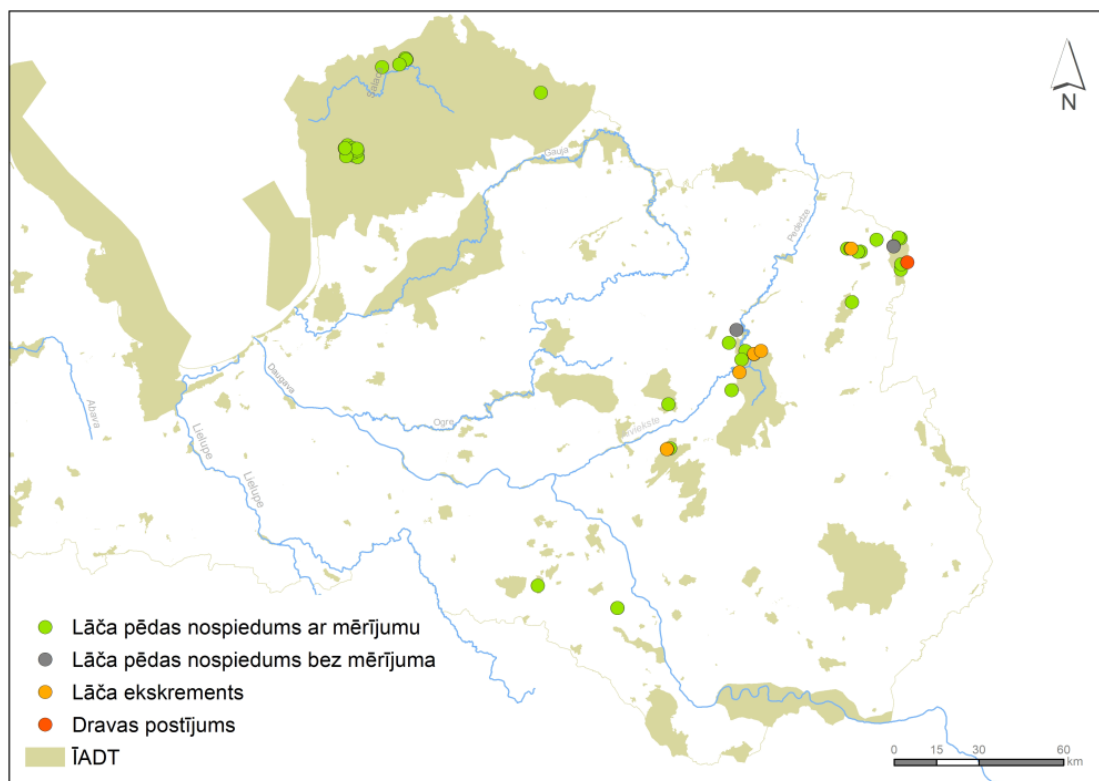
Nodrošinot 2025. gadā fona monitoringu, laika periodā no 2. līdz 13. maijam lāču pēdu nospiedumu un citu lāču klātbūtnes pazīmju uzskaitē tika veikta septiņās Natura 2000 teritorijās un to tiešā apkārtnē – dabas liegumos „Lielais Pelečāres purvs”, “Ziemeļu purvi”, „Stompaku purvi”, “Lubāna mitrājs”, dabas parkos „Vecumu meži” un “Kuja”, un Teiču dabas rezervātā. Kopš 2023. gada fona monitoringa norise paplašināta lāču klātbūtnes pazīmes uzskaitot teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām. 2025. gadā fona monitorings turpināts piecās šādās teritorijās: Žīguru, Omuļu un Viļķenes apkārtnē, Sēlijas teritorijā un Latvijas DA pierobežā (1. attēls).

1. attēls. Lāča pēdu nospiedumu uzskaites maršruti 2025. gadā septiņās Natura 2000 teritorijās un piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām. Karte: G. Done.

Uzskaites maršruti fiksēti GPS iekārtās. Kopējais apsekoto maršrutu garums 2025. gadā ir 600,9 km, un konstatētās lāču klātbūtnes pazīmes un pēdu nospiedumu vietas redzamas 2. attēlā. Katras teritorijas apsekojuma dati apkopoti 1. tabulā.

Lāču klātbūtnes pazīmes (galvenokārt pēdu nospiedumi, bet arī ekskrementi un dravu postījumi) – konstatētas visās apsekotajās Natura 2000 teritorijās, izņemot dabas liegumu “Lielais Pelečāres purvs” un visās apsekotajās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām, izņemot Latvijas DA pierobežu (2. attēls). Secinājumi par teritoriju apdzīvotību un lāču skaitu veikti, pamatojoties uz pieņēmumu, ka pēdu nospiedumi (3. attēls) saglabājas vismaz divas nedēļas un ka maijā lāči joprojām uzturas salīdzinoši netālu no savām ziemošanas vietām.

2. attēls. 2025. gada monitoringa uzskaitēs (maija mēnesis) izvēlētajās septiņās Natura 2000 teritorijās, to tiešā apkārtnē un piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām konstatētās lāču klātbūtnes pazīmes (n=59). Karte: G. Done.

1. tabula.

Fona monitoringa rezultāti septiņās Natura 2000 teritorijās un to tiešā apkārtnē un piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām 2025. gadā.

Dabas liegums “Ziemeļu purvi”			
Apsekojums:	09.05.2025.	Maršruta kopgarums:	37,4 km
Rezultāti:	Konstatēto lāču pēdu nospiedumu izmēri – 15 cm un 16 cm . Attālums (taisnā līnijā) starp fiksētajiem viena izmēra pēdu nospiedumiem: 15 cm – 2,9-6,2 km; 16 cm – 0,6 km. Apsekota viena medījamo dzīvnieku pievilināšanas vieta – sāls laizītava – lāča klātbūtnes pazīmes netika konstatētas.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz divu lāču klātbūtni.		
Dabas liegums “Stompaku purvi”			
Apsekojums:	08.05.2025.	Maršruta kopgarums:	43,4 km
Rezultāti:	Konstatēti lāču pēdu nospiedumu izmēri – 13 cm .		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz viena lāča klātbūtni.		
Dabas liegums “Lielais Pelečāres purvs”			
Apsekojums:	08.05.2025.	Maršruta kopgarums:	22,3 km

Rezultāti:	Lāča pēdu nospiedumi teritorijā netika konstatēti. Apsekojot 3 medījamo dzīvnieku pievilināšanas vietas – lāča klātbūtnes pazīmes netika konstatētas.		
Secinājumi:	Apsekojuma laikā teritorijā netika konstatētas lāču klātbūtnes pazīmes.		
Dabas liegums “Lubāna mitrājs”			
Apsekojums:	02., 07.05.2025.	Maršruta kopgarums:	85,3 km
Rezultāti:	Konstatēti lāču pēdu nospiedumi – 13 cm, 14 cm un 16 cm. Attālums (taisnā līnijā) starp fiksētajiem viena izmēra pēdu nospiedumiem (14 cm) – 3,3-11,4 km. Apsekojuma laikā trijās vietās konstatēti lāča ekskrementi, attālums starp vietām – 2,7-8,3 km. Apsekotas 5 medījamo dzīvnieku pievilināšanas vietas – sāls laizītavas; vienā no tām konstatēts lāča pēdas nospiedums (16 cm) un ekskrementi.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz trīs lāču klātbūtni.		
Dabas parks “Vecumu meži”			
Apsekojums:	08.05.2025.	Maršruta kopgarums:	33,4 km
Rezultāti:	Konstatēti lāču pēdu nospiedumi – 11 cm, 13 cm, 14 cm un 16 cm. Attālums (taisnā līnijā) starp fiksētajiem viena izmēra pēdu nospiedumiem (13 cm) – 0,7 km. Apsekojuma laikā teritorijā konstatēts nesens bišu dravas postījums.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz četru lāču klātbūtni.		
Dabas parks “Kuja”			
Apsekojums:	07.05.2025.	Maršruta kopgarums:	19,2 km
Rezultāti:	Konstatēti lāča pēdu nospiedumi – 14 cm. Teritorijas apsekojuma laikā apskatītas 5 medījamo dzīvnieku pievilināšanas vietas un 7 bišu dravas; šajās vietās lāču klātbūtnes pazīmes nav konstatētas.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz viena lāča klātbūtni.		
Teiču dabas rezervāts			
Apsekojums:	06.05.2025.	Maršruta kopgarums:	42,6 km
Rezultāti:	Konstatēti lāču pēdu nospiedumi – 13 cm un 15,5 cm. Apsekojuma laikā divās vietās konstatēti lāča ekskrementi. Rezervātam piegulošajā teritorijā apsekotas vairākas medījamo dzīvnieku pievilināšanas vietas – lāču klātbūtnes pazīmes nav konstatētas.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz divu lāču klātbūtni.		

Žiguru apkārtne (Žiguru, Liepnas un Vīksnas pagasts)			
Apsekojums:	08.05.2025.	Maršruta kopgarums:	51,4 km
Rezultāti:	Konstatēti lāča pēdu nospiedumi – 9 cm, 13 cm, 14 cm un 15 cm. Attālums (taisnā līnijā) starp fiksētajiem viena izmēra pēdu nospiedumiem: 14 cm – 0,9-4,0 km; 15 cm – 7,8 km. Atbilstoši pēdu izmēriem un atradnes vietai – teritorijā uzturas lācene ar šā gada lācēnu. Apsekojuma laikā vienā vietā konstatēts lāča ekskrements. Apsekotas 4 medījamo dzīvnieku pievilināšanas vietas – sāls laizītavas – lāča klātbūtne nav konstatēta.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz četru lāču klātbūtni.		
Omuļu apkārtne (Kārķu un Ērgemes pagasts)			
Apsekojums:	04.05.2025.	Maršruta kopgarums:	12,4 km
Rezultāti:	Konstatēti lāča pēdu nospiedumi – 14 cm.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz viena lāča klātbūtni.		
Sēlijas teritorija (Ābeļu, Salas, Dignājas, Viesītes, Dunavas un Dvietes pagasts)			
Apsekojums:	06.05.2025.	Maršruta kopgarums:	123,8 km
Rezultāti:	Konstatēti lāča pēdu nospiedumi – 11 cm, 14 cm un 15 cm. Atbilstoši pēdu izmēriem un atradnes vietai – teritorijā uzturas lācene ar pagājušā gadā dzimušo lācēnu. Apsekotas 9 medījamo dzīvnieku pievilināšanas vietas – sāls laizītavas – lāča klātbūtne nav konstatēta.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz trīs lāču klātbūtni.		
Viļķenes apkārtne (Viļķenes un Salacgrīvas pagasts)			
Apsekojums:	02.05.2024.	Maršruta kopgarums:	30,5 km
Rezultāti:	Konstatēti lāča pēdu nospiedumi – 10 cm, 11 cm, 13 cm, 14 cm, 15 un 16 cm. Attālums (taisnā līnijā) starp fiksētajiem viena izmēra pēdu nospiedumiem: 11 cm – 0,3- 2,6 km; 13 cm – 0,7-1,5-2,7 km; 14 cm – 2,9 km; 15 cm – 1,5-1,5-0,8-0,8-2,3-0,8km; 16 cm – 0,9-0,7 km. Atbilstoši pēdu izmēriem un atradnes vietai – teritorijā uzturas iespējams divas lācenes ar pagājušā gadā dzimušiem lācēniem.		

	Apsekota viena medījamo dzīvnieku pievilināšanas vieta – lāču klātbūtnes pazīmes netika konstatētas.		
Secinājumi:	Apsekojuma rezultāti teritorijā apstiprina vismaz sešu lāču klātbūtni.		
Latvijas DA pierobeža (Demenes, Skrudalienas, Salienas un Kaplavas pagasts)			
Apsekojums:	09.05.2024.	Maršruta kopgarums:	99,3 km
Rezultāti:	Lāča pēdu nospiedumi teritorijā netika konstatēti.		
Secinājumi:	Apsekojuma laikā teritorijā netika konstatētas lāču klātbūtnes pazīmes.		

Fona monitoringa norises laikā ievākti 13 lāča DNS saturoši paraugi (2 siekalu (sakošļāta vaska gabali), 1 e-DNS (uztriepe no svaigu pēdu nospiedumiem), 1 matu un 9 ekskrementu paraugi) un DL “Lubāna mitrājs” un DP “Vecumu meži” teritorijā ievāktu paraugu kvalitāte bija atbilstoša, lai **ģenētiski identificētu divus indivīdus – attiecīgi 42T Lubānā un 105T Vecumos**. Lācis ar ģenētisko identifikatoru 42T pirmo reizi tika identificēts jau 2021. gadā.

Apkopojot fona monitoringa datus Natura 2000 teritorijās un to tiešā apkārtņē lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā (2. tabula) secināms, ka lāču klātbūtnes pazīmes teritorijās tiek novērotas regulāri, apstiprinot sākotnēji izvēlēto Natura 2000 teritoriju (Ozoliņš, 2013¹), kuru platība ir pietiekama, lai tajā ilgāku laiku uzturētos vismaz viens indivīds, nozīmīgumu lāču populācijas saglabāšanā un izplatībā Latvijā. Par lāču populācijas izplatīšanos liecina regulārie lāču klātbūtnes pazīmju novērojumi arī apsekotajās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām (2. tabula).

2. tabula.

Fona monitoringa rezultāti septiņās Natura 2000 teritorijās un to tiešā apkārtņē un piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā.

Teritorija	2023	2024	2025
DP Kuja	x	x	x
DL Pelečāres purvs	x	x	-
Teiču dabas rezervāts	x	x	x
DL Lubāna mitrājs	x	x	x
DL Stompaku purvi	x	x	x
DP Vecumu meži	x	x	x
DL Ziemeļu purvi	x	x	x
Omuļu apkārtne	x	x	x
Viļķenes apkārtne	x	x	x
Sēlijas teritorija	-	-	x
Žīguru apkārtne	x	x	x
Latvijas DA pierobeža	*	x	-

* Latvijas DA pierobežas apsekojums uzsākts 2024. gadā.

Lāču monitoringa apsekojumu maršruti un konstatētās lāča klātbūtnes pazīmes – priekšskājas pēdas nospiedums – apkopotas *Microsoft Excel* formātā un *.shp formāta datnē un iesniegti Dabas aizsardzības pārvaldei.

¹ Ozoliņš J. 2013. Brūnā lāča fona monitoringa metodika. Latvijas Dabas fonds

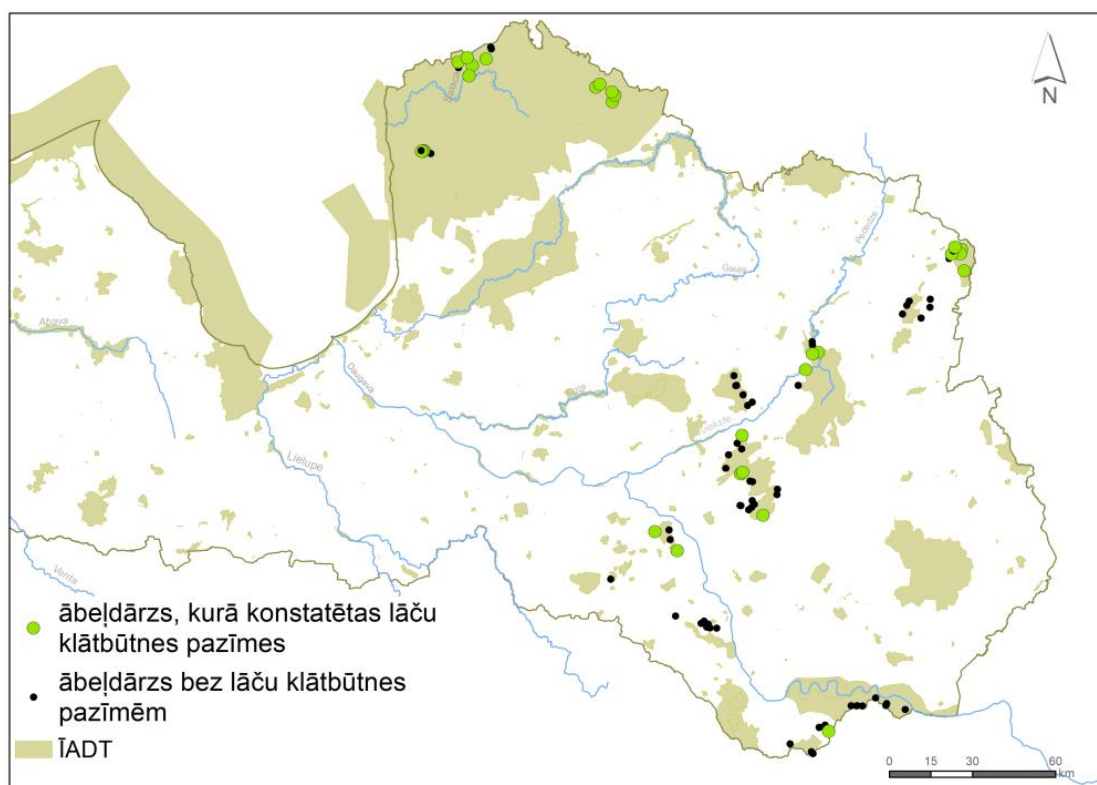
3. attēls. Lāča priekšējās pēdas nospiedums: a) – 13 cm, Žīguru apkārtnē, 08.05.2024. (foto: D. Pilāte); b) – 15 cm, Viļķenes apkārtnē, 13.05.2025. (foto: J. Ozoliņš); c) – 13 cm, Teiču dabas rezervātā, 06.05.2025. (foto: A. Stepanova); d) – 16 cm, Viļķenes apkārtnē, 13.05.2025. (foto: A. Ornicāns).

Ābeļdārzu apsekojumi

Katrā no septiņām Natura 2000 teritorijām vai to tiešā apkārtnē ir izvēlēti vismaz 5 veci ābeļdārzi un kopš 2020. gada augļu ražas sezonā tiek veikta to ikgadēja apsekošana. Kopš 2023. gada arī piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām tiek apsekoti ābeļdārzi to ražas laikā. Veicot ikgadēju apsekošanu, tiek novērtēta situācija ābeļdārzā un veikta atzīme par tā iekļaušanu nākamā gada apsekojumā. Gadījumos, ja ābeļdārzs vairs nav piemērots apsekojumam (piemēram, ābeļdārzs ir likvidēts, jo mainās zemes lietošanas veids, īpašums tiek atjaunots vai esošie augļkoki ir pārāk veci, bojāti vai iznīcināti), tiek piemeklēts cits teritorijā esošs atbilstošs ābeļdārzs.

2025. gadā Natura 2000 un to tiešā apkārtnē esošajās teritorijās apsekoti 52 ābeļdārzi: dabas liegumos „Lielais Pelečāres purvs” – 9 ābeļdārzi, „Ziemeļu purvi” – 8 ābeļdārzi, „Stompaku purvi” – 6 ābeļdārzi, „Lubāna mitrājs” – 6 ābeļdārzi, dabas parkos „Vecumu meži” – 7 ābeļdārzi un „Kuja” – 6 ābeļdārzi, un Teiču dabas rezervātā – 10 ābeļdārzi. Atbilstoši ābeļdārzu apsekojumu datiem, **lāča klātbūtnes pazīmes apstiprinātas piecās apsekojumā iekļautajās Natura 2000 teritorijās** – dabas parkā „Vecumu meži”, dabas liegumā „Ziemeļu purvi”, „Pelečāres purvs” un „Lubāna mitrājs”, un Teiču dabas rezervātā (4. attēls, 3. tabula, skat. datus par 2025. gadu).

Savukārt vietās ārpus Natura 2000 teritorijām apsekoti 45 ābeļdārzi: Žīguru apkārtnē – 6 ābeļdārzi, Omuļu apkārtnē – 6 ābeļdārzi, Viļķenes apkārtnē – 5 ābeļdārzi, Sēlijas teritorijā – 15 ābeļdārzi un Latvijas DA pierobežā – 13 ābeļdārzi. **Lāča klātbūtnes pazīmes apstiprinātas visās no apsekotajām teritorijām** (4. attēls, 3. tabula, skat. datus par 2025. gadu).

4. attēls. 2025. gadā apsekotie ābeļdārzi septiņās Natura 2000 un to tiešā apkārtnē esošajās teritorijās, un piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām. Karte: G. Done.

No apsekotajiem 97 ābeļdārziem, 22 ābeļdārzos kopumā ievākti 47 lāča DNS potenciāli saturoši paraugi (mati, ekskrementi). Apsekojot ābeļdārzus, 21 ābeļdārzā tika konstatēti lāča skrāpējumi un ievākti matu paraugi (5., 6. attēls), trijos ābeļdārzos ievākti ekskrementu paraugi un divos ābeļdārzos konstatēti lāča pēdas nospiedumi. Septiņos ābeļdārzos konstatēti tikai lāča skrāpējumi ābelēs. No ievāktajiem paraugiem **ģenētiski identificēti deviņi indivīdi – 42T, 64T,**

68M, 77T, 101T, 104M, 107T, 108M un 109T. No ģenētiski identificētajiem lāčiem, četri indivīdi (42T, 64T, 68M, 77T) konstatēti jau no iepriekšējiem pētījuma gadiem. Divos gadījumos trīs no ģenētiski identificētajiem lāčiem konstatēti vienā ābeļdārzā – dabas liegumā “Lubāna mitrājs” (42T, 64T, 109T) un Omuļu apkārtnē (104M, 108M un 107T). Pēc ģenētiskajiem datiem Omuļu apkārtnes ābeļdārzā konstatētā lāču grupa ir savstarpēji radinieki.

Apkopojot datus par ābeļdārzu apsekojumu rezultātiem Natura 2000 teritorijās un to tiešā apkārtnē lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā (3. tabula) ir redzams, ka trīs gadu periodā ābolu ražas sezonā lāču klātbūtne nav konstatēta dabas liegumā Stompaku purvi, pārējās Natura 2000 teritorijās, kā arī vietās ārpus Natura 2000 teritorijām, lai arī ar mainīgiem rezultātiem, lāči tika regulāri konstatēti.

Dati par 2025. gadā apsekotajiem ābeļdārziem septiņās Natura 2000 un to tiešā apkārtnē esošajās teritorijās, un piecās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām apkopoti *Microsoft Excel* formātā un *.shp formāta datnē un iesniegti Dabas aizsardzības pārvaldei.

3. tabula.
Ābeļdārzu apsekojumi un konstatētās lāču klātbūtnes pazīmes lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā.

Teritorija	2023					2024					2025				
	Lāča klātbūtne konstatēta	Pazīmes				Lāča klātbūtne konstatēta	Pazīmes				Lāča klātbūtne konstatēta	Pazīmes			
		skrāpējumi	mati	ekskrementi	pēdas (cm)		skrāpējumi	mati	ekskrementi	pēdas (cm)		skrāpējumi	mati	ekskrementi	pēdas (cm)
DP Kuja (6)	x (2)	x	x		x	x (1)			x	x					
DL Pelečāres purvs (8-10)	x (2)	x									x (1)			x	
Teiču dabas rezervāts (10)						x (1)	x	x			x (3)	x	x		
DL Lubāna mitrājs (6)	x (5)	x	x			x (2)	x	x			x (3)	x	x	x	17
DL Stompaku purvi (5-6)															
DP Vecumu meži (5-7)						x (3)	x	x			x (4)	x	x		
DL Ziemeļu purvi (7-8)	x (4)	x	x			x (4)	x	x	x		x (5)	x	x	x	
Omuļu apkārtnē (6)	x (2)	x	x			x (1)	x	x			x (5)	x	x	x	
Viļķenes apkārtnē (5)	x (3)	x	x			x (3)	x	x			x (3)	x	x	x	
Sēlijas teritorija (13-15)											x (2)	x	x		12,5
Žiguru apkārtnē (8-6)						x (1)	x	x			x (2)	x	x		
Latvijas DA pierobeža (13)						x (1)	x	x			x (1)	x	x		

Iekavās norādīts ābeļdārzu skaits apsekojamajā teritorijā un ābeļdārzu skaits, kuros konstatēta lāča klātbūtne. Latvijas DA pierobežas apsekojums uzsākts 2024. gadā.

5. attēls. Ābeļdārza apsekojums un matu paraugu ievākšana a – Viļķenes apkārtnē, b – Omuļu apkārtnē. Foto: G. Bagrađe, A. Ornicāns

6. attēls. Lāča skrāpējums ābelē a – dabas liegumā “Lubāna mitrājs”, b – Teiču dabas parka tuvumā esošajā teritorijā. Foto: G. Bagrade, A. Stepanova.

Lāču matu lamatas un slēpņa kameras

2025. gadā lāču matu lamatas un slēpņu kameras tika izvietotas Viļķenes pagasta mežu teritorijā un slēpņu kameras Teiču dabas rezervāta un tā tuvumā esošajās teritorijās (7., 8. attēls).

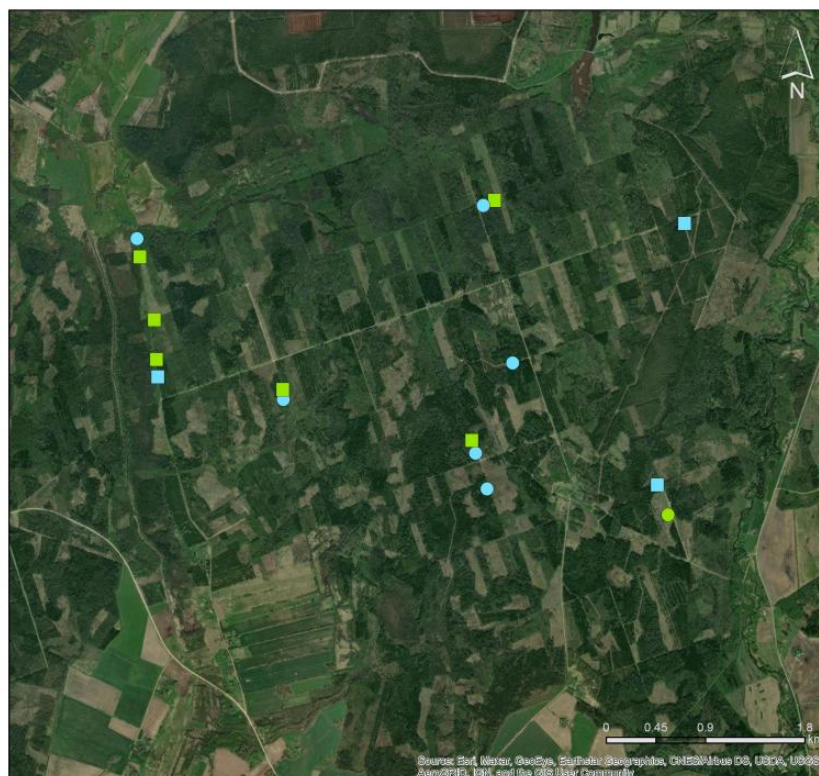
Viļķenes pagasta mežu teritorijā izvietotas 16 slēpņu kameras, no tām septiņas piesaistītas lāču matu lamatu vietām (7. attēls). Matu lamatu darbības laiks no 1. aprīļa līdz 12. jūnijam un no 15. augusta līdz 7. novembrim. Slēpņu kameras darbojās no 1. aprīļa līdz 7. novembrim. Matu lamatu apsekojums veikts ik pēc divām nedēļām. Slēpņu kameru apkope veikta reizi mēnesī, pielāgojot matu lamatu apsekojumiem. Matu lamatu apsekojuma laikā pārbaudīta matu lamatas stieple, lai ievāktu tur ieķērušos matus, nomainītas slēpņa kameru SD kartes un matu lamata papildināta ar speciāli sagatavotu lāča ožu piesaistošu šķidrumu. Matu lamatu darbības laikā veikti 11 apsekojumi. Laika periodā, kad matu lamatas nedarbojās (12. jūnijs – 15. augusts), slēpņa kameru apkope veikta divas reizes.

2025. gadā matu lamatās Viļķenes teritorijā ievākti 6 matu paraugi. No šiem paraugiem tikai vienā gadījumā bija iespējams noteikt, ka paraugs satur lāča DNS, bet tās kvalitāte nebija pietiekama, lai izmantotu tālākām analizēm. Slēpņa kamerās lācis novērots 16 reizes, šajā pārskata periodā netika novērotas lāču mātītes ar lācēniem, tikai pieauguši indivīdi (9. attēls). **Vērtējot pēc pēdu nospiedumu izmēriem un laika perioda, kā arī slēpņu kameru datiem matu lamatu darbības teritorijā Viļķenes pagastā uzturas vismaz 6 dažādi indivīdi.**

Teiču dabas rezervāta un tā tuvumā esošajās teritorijās (dabas parks “Kuja” un dabas liegums “Lubāna mitrājs”) ierīkotas 16 slēpņa kameras (8. attēls), kuras darbojās no 23. aprīļa līdz 20. novembrim. Papildus četras slēpņu kameras tika izvietotas teritorijā vecajos ābeļdārzos un darbojās no 18. septembra līdz 20. novembrim. Slēpņa kameru darbības laikā lācis teritorijā tika novērots 8 reizes, un viens no novērojumu gadījumiem bija lāča dravas postījums, kur izpostītās dravas vietā lācis uzturējās divas nedēļas (10. attēls). **Vērtējot pēc pēdu nospiedumu izmēriem un laika perioda, kā arī slēpņu kameru datiem, Teiču dabas rezervāta teritorijā uzturas līdz 2 indivīdiem, dabas parka “Kuja” teritorijā – 1 indivīds un dabas lieguma “Lubāna mitrājs” teritorijā – viens indivīds.**

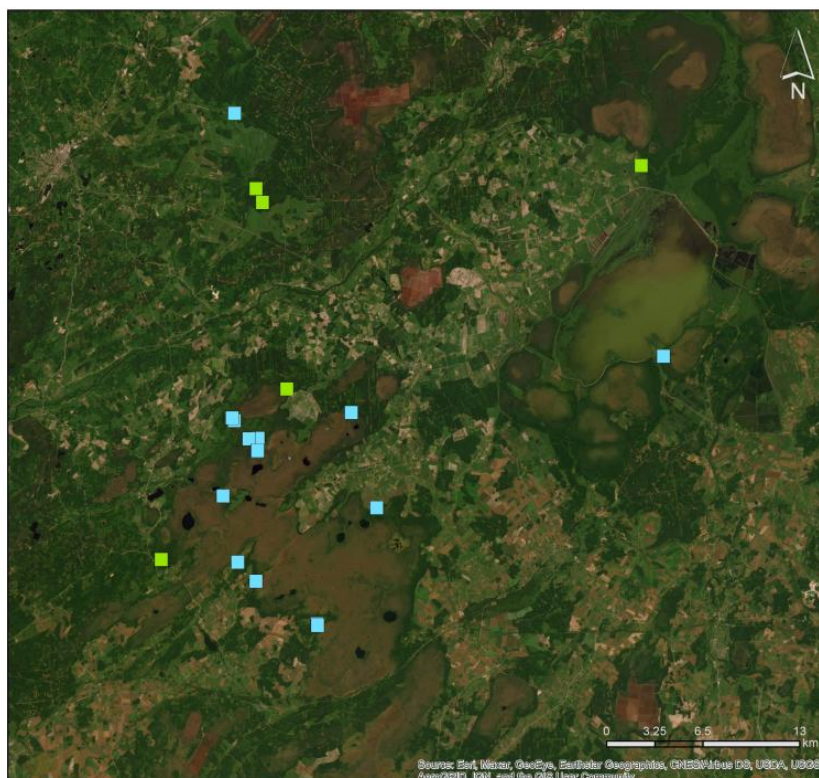
Dati par 2025. gadā izvietotajām matu lamatām apkopoti *Microsoft Excel* formātā un *.shp formāta datnē un iesniegti Dabas aizsardzības pārvaldei.

- Lāču matu lamata
ar slēpņa kameru;
● lāča klātbūtne
konstatēta
- Lāču matu lamata
ar slēpņa kameru;
● lāča klātbūtne
nav konstatēta
- Slēpņa kamera;
■ lāča klātbūtne
konstatēta
- Slēpņa kamera;
■ lāča klātbūtne
nav konstatēta

7. attēls. Lāču matu lamatu un slēpņu kameru izvietojums Viļķenes pagasta mežu teritorijā 2025. gadā. Karte: G. Done.

- Slēpņa kamera;
■ lāča klātbūtne
konstatēta
- Slēpņa kamera;
■ lāča klātbūtne
nav konstatēta

8. attēls. Slēpņu kameru izvietojums Teiču dabas rezervātā un tā tuvumā esošajās teritorijās 2025. gadā. Karte: G. Done.

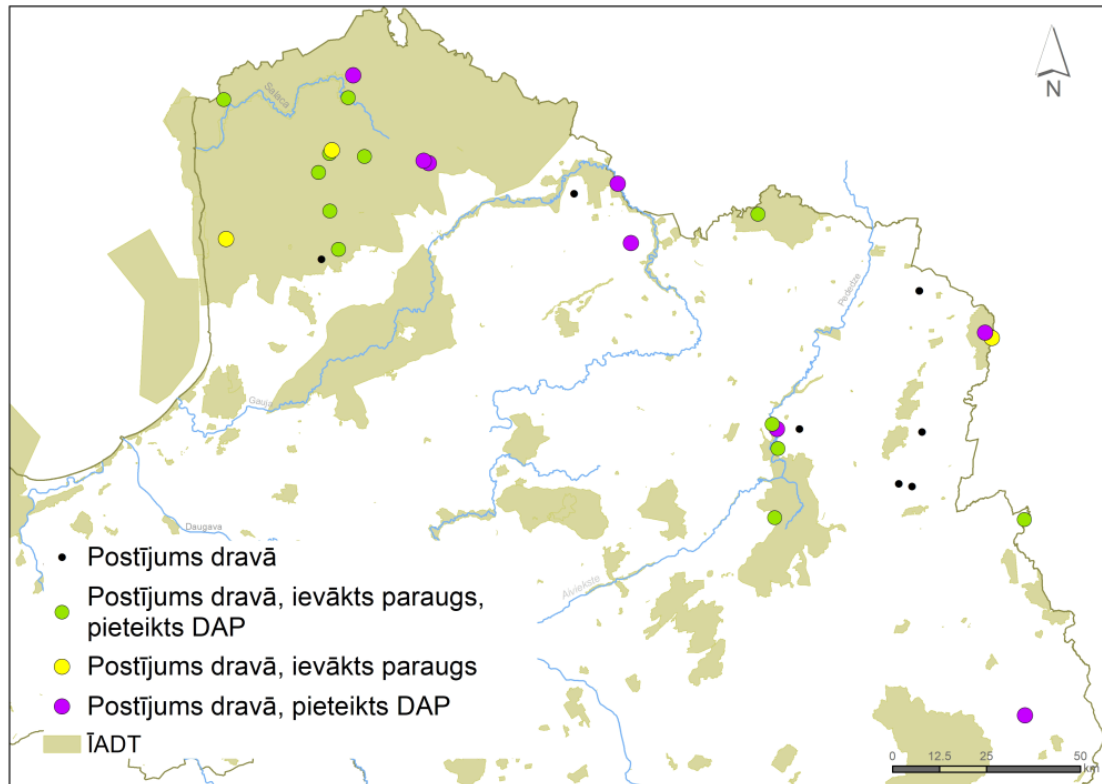
9. attēls. Lāču novērojumi lāču matu lamatu tuvumā izvietotajās slēpņu kamerās Viļķenes pagasta mežu teritorijā 2025. gadā. Foto: LVMI "Silava".

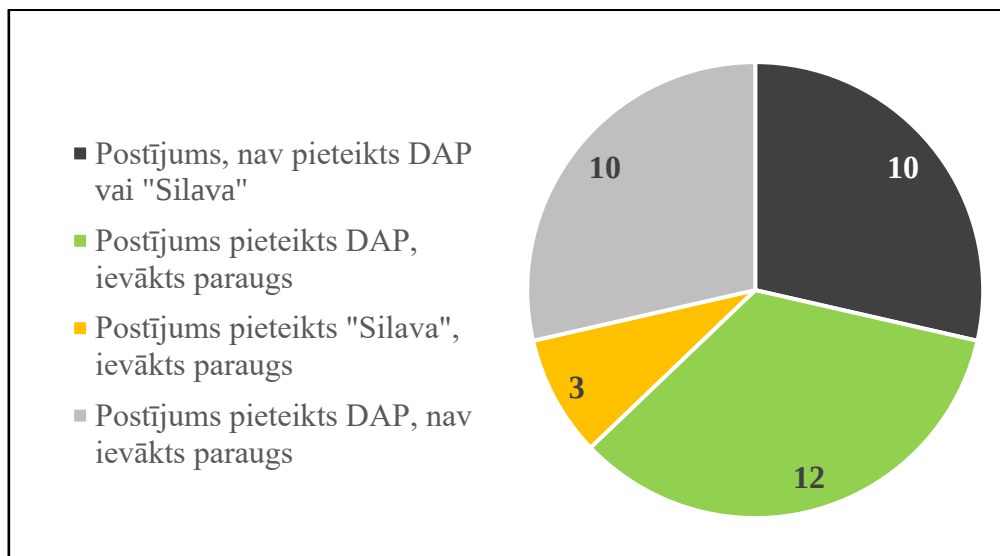
10. attēls. Lāču novērojumi slēpņu kamerās Teiču dabas rezervāta un tā tuvumā esošajā teritorijā 2025. gadā. Foto: LVMI "Silava".

Dravu postījumi

2025. gadā apkopota informācija par 35 lāču postījumu gadījumiem bišu dravu novietnēs (11., 12. attēls), no tiem 15 gadījumos ir ievākti lāča DNS saturoši paraugi. Kopumā ievākti 36 paraugi, no tiem 5 siekalu, 17 ekskrementu, 11 matu un 3 e-DNS paraugi. 16 paraugi bija pietiekami kvalitatīvi, lai **ģenētiski identificētu sešus lāču individuus – 64T, 92T, 100T, 105T 111T un 112T**, un divu paraugu gadījumā bija iespējams noteikt tikai lāča dzimumu (tēviņš un mātīte).

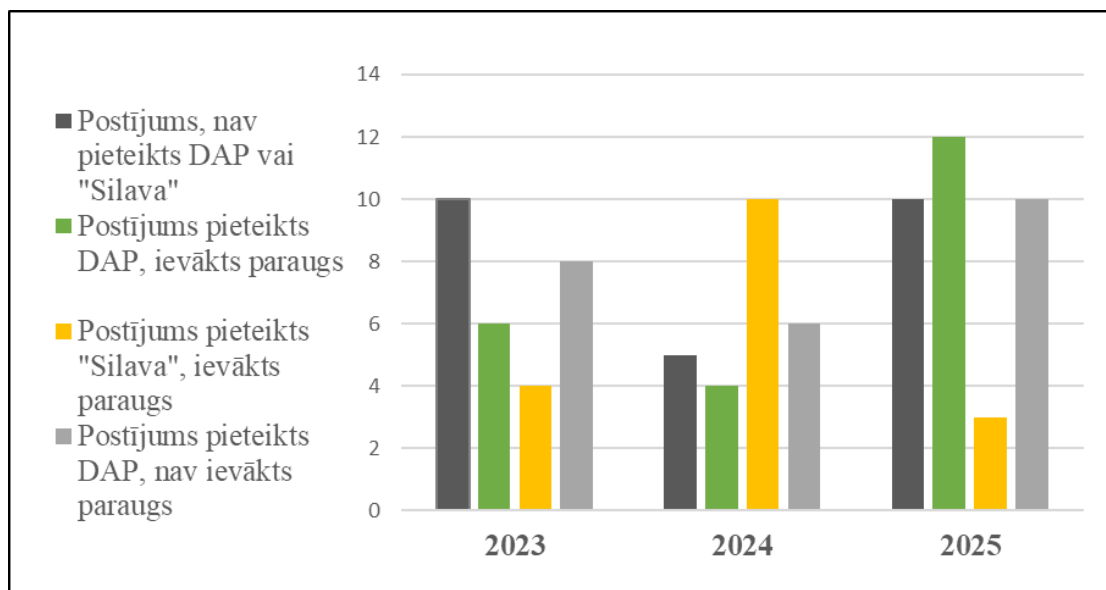

11. attēls. 2025. gadā reģistrētie un ziņotie bišu dravu postījumi un ievākto paraugu vietas. Karte: G. Done.

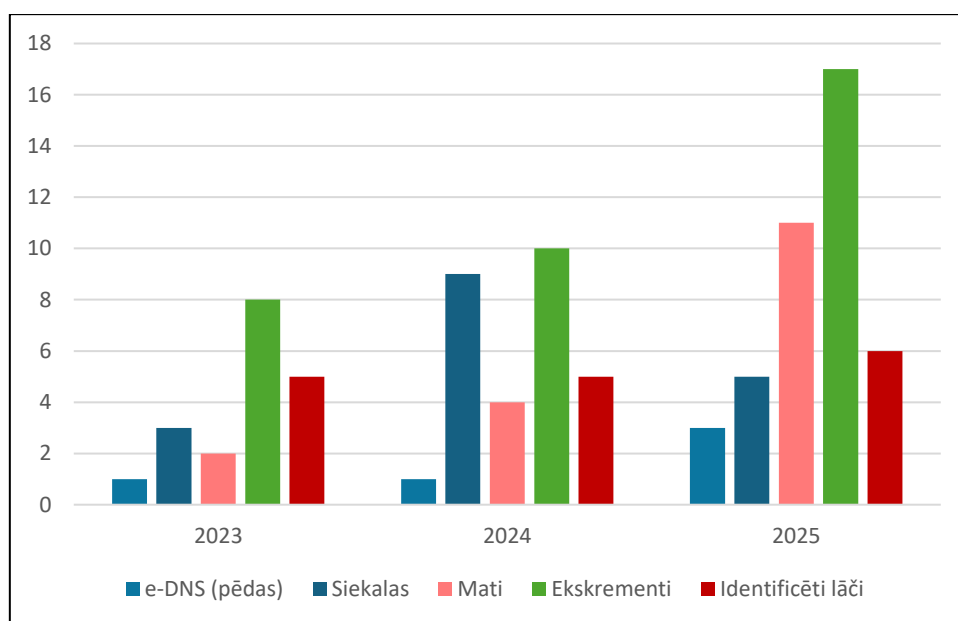

12. attēls. Lāču postījumu skaits dravu novietnēs 2025. gadā (n=35).

Lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā ir nedaudz audzis pieteikto un ziņoto dravu postījumu skaits (13. attēls). Ievākto paraugu skaits pēdējā gadā ir gandrīz uz pusi lielāks nekā iepriekšējos gados, bet ģenētiski identificēto lāču skaits katru gadu nav būtiski mainījies (14. attēls).

13. attēls. Reģistrētie un ziņotie bišu dravu postījumi lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā.

14. attēls. Ievākto paraugu veids un skaits, un ģenētiski identificēto lāču skaits bišu dravu postījumu apsekojumos lāču monitoringa 2023. – 2025. gada periodā.

Dati par 2025. gadā ziņotajiem un apsekotajiem lāču postījumiem apkopoti *Microsoft Excel* formātā un *.shp formāta datnē un iesniegti Dabas aizsardzības pārvaldei.

Gadījuma ziņas

2025. gadā apkopotas ziņas par 827 nejaušiem lāču (klātienes novērojums vai slēpņu kameru dati) vai to klātbūtnes pazīmju (pēdu nospiedumi, mati, ekskrementi, ziemošanas migas u.c.) novērojumiem (15. attēls). Gadījuma ziņas apkopotas no:

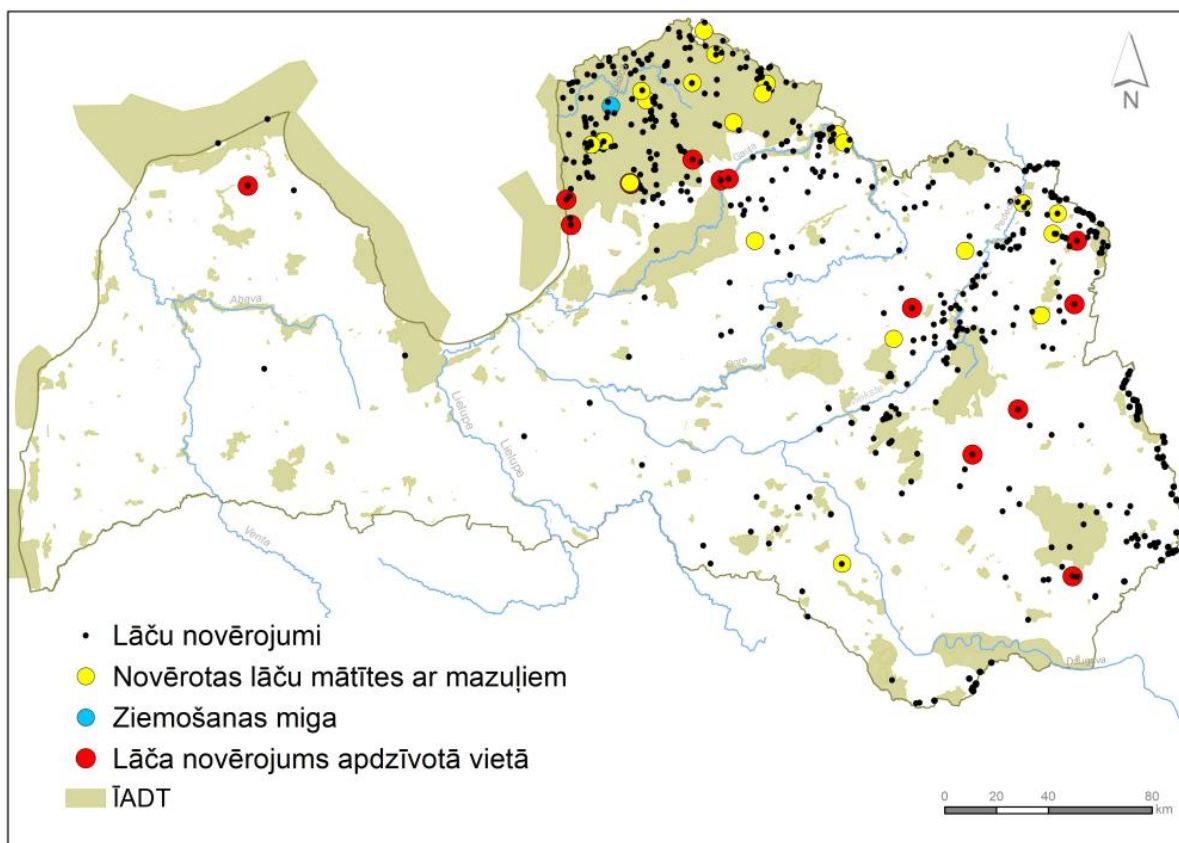
- * mobilās lietotnes *Mednis* ierakstiem – no 336 ierakstiem 17 ziņojumi nav izmantojami (galvenokārt nepareizu koordināšu dēļ), 14 ziņojumi netiek akceptēti (trūkst pazīmju vai ziņojums neatbilst, lai verificētu) un tikai 42 ir pilnīgi ziņojumi (iekļauj datumu, koordinātes, priekšķepas pēdas nospieduma mērījumu un fotogrāfiju);

- * Valsts robežsardzes darbinieku novērotajiem lāčiem vai konstatētajām lāču klātbūtnes pazīmēm pierobežas teritorijā – 241 novērojums;

- * www.dabasdati.lv – 24 ziņojumu ieraksti;

- * Facebook grupas “Lāču izplatība Latvijā” – izmantoti 14 ziņojumi;

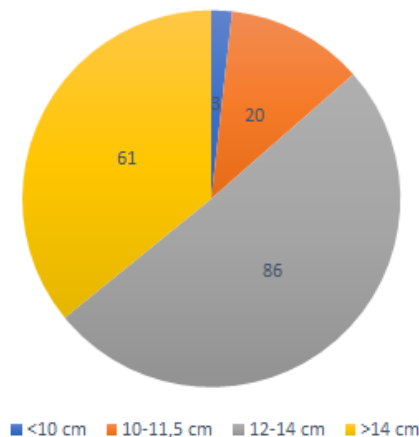
- * Dabas aizsardzības pārvaldes, A/S “Latvijas valsts meži” un LVMI “Silava” speciālistu novērojumi – 246 ziņojumi.

15. attēls. Lāču vai to klātbūtnes pazīmju novērojumi 2025. gadā. Karte: G. Done.

● - ziņojums nosūtīts no dzīvojamās zonas un neatbilst novērojuma patiesajai atrašanās vietai.

No 827 ziņojumiem 170 ir pilnīgas ziņas – ietver priekšējās pēdas nospieduma mērījumu, datumu, vietas koordinātas, fotogrāfiju, autoru un piezīmi (16. attēls). Informācija par novērojumiem, kuriem pieejama ziņa ar datumu un vietas koordinātām, apkopota *Microsoft Excel* formātā un iekļauta šajā pārskata posmā. 2025. gadā 38 ziņojumu gadījumos par lāča klātbūtnes pazīmju novērojumiem izdevies ievākt arī DNS saturošu paraugu, kopumā ievākti **10 matu, 22 ekskrementu, 5 e-DNS un viens muskuļaudu paraugs, no tiem ģenētiski identificēti seši lāči – 68M, 102M, 103M, 106M, 110T un 113T**. No Kurzemes 2025. gadā lāču klātbūtne ir ziņota sešos gadījumos, no tiem trīs ziņojumi ir ar priekšējās pēdas nospieduma izmēru, bet viens ziņojums neatbilst novērojuma patiesajai atrašanās vietai (skat. 15. attēlu).

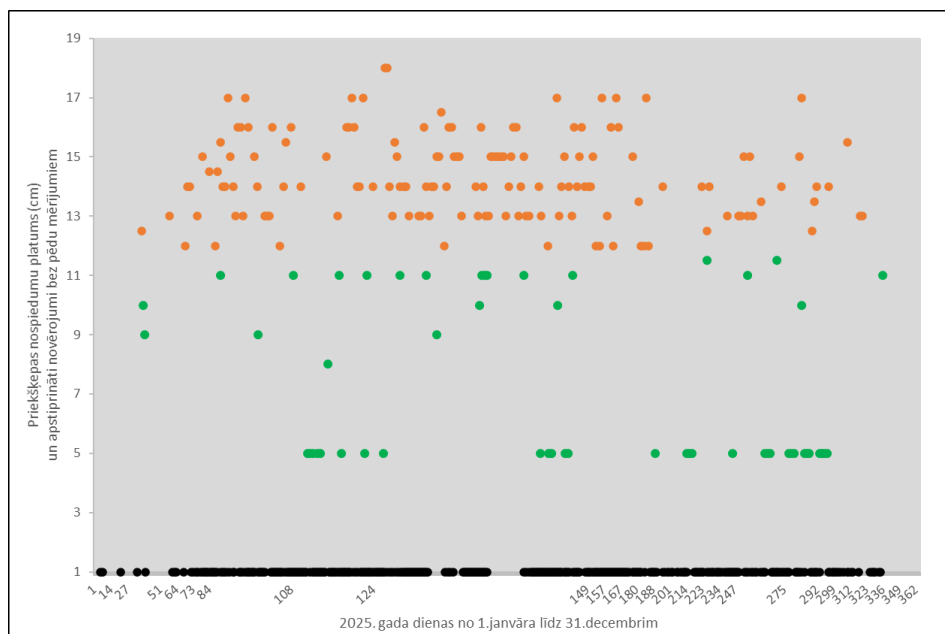

16. attēls. Lāču priekškājas pēdu nospieduma (n=170) izmēri 2025.gadā.

< 10 cm – mazuļi līdz gada vecumam, 10–11,5 cm – 1–2 gadus veci lācēni, 12–14 cm – jauni dzīvnieki; >14 cm – pieauguši dzīvnieki. Skaitlis diagrammā – fiksēto gadījumu skaits.

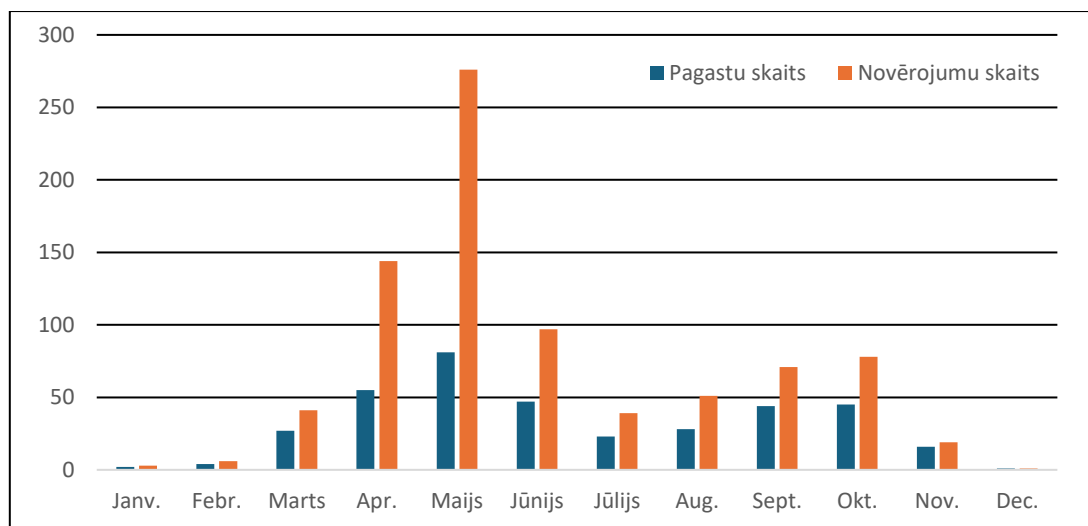
Kopš 2021. gada ir apstiprināti pierādījumi, ka Latvijas teritorijā lāči vairojas. 2025. gadā Latvijas teritorijā ir ziņoti 26 gadījumi par novērotām lācenēm ar 1 līdz 4 (vidēji 2,5) šā gada lācēniem. Ņemot vērā ziņojuma datumu un atrašanās vietu no Latvijas robežas ar kaimiņvalstīm vērtējams, ka Latvijas teritorijā ir vairojušās vismaz 18 lācenes.

2025. gada ziņojumu intensitātē vērojami divi aktivitāšu periodi – aprīlī/maijā un septembrī/oktobrī, kad ir reģistrēts lielākais ziņojumu skaits attiecībā pret pārējā gada ziņojumiem (17., 18. attēls). Šajos divos periodos ir arī lielākais pagastu skaits, kuros lāči vai to klātbūtnes pazīmes ir novērotas – aprīlī lāči novēroti 55 pagastos, maijā – 81 pagastā, savukārt septembrī – 44 un oktobrī – 45 pagastos (18. attēls). Vērtējot 2025. gada ziņojumus pagastu teritoriju dalījumā, lielākais lāču skaits novērots Viļķenes pagastā (ne mazāk kā 9 indivīdi), Alojās pagastā (7 indivīdi), Ainažu pagastā (6 indivīdi), kā arī Lodes un Mētrienas pagastā (katrā 5 indivīdi).

17. attēls. Gadījuma un lāču monitoringa ziņas 2025. gada periodā.

melns aplis – ziņa bez pēdas mērījuma, zaļš aplis – ziņa ar pēdas mērījumu <12cm, kā arī 5cm pēdu platums izmantots, lai norādītu šajā gadā dzimušus lācēnus, kas nofotografēti slēpņa kamerās, oranžais aplis – ziņa ar pēdas mērījumu ≥12cm.

18. attēls. Lāču izplatības un aktivitātes sezonālā dinamika Latvijas pagastu teritorijās 2025. gadā.

Lāču monitoringā kā nozīmīgs gadījuma ziņu avots ir mobilā lietotne *Mednis*. Kopš 2023. gada, kad *Mednis* ziņojumi tiek iekļauti monitoringa datos, katru gadu ir audzis ziņojumu skaits (4. tabula). Tomēr pilnīgu ziņojumu (ietver priekšējās pēdas nospieduma mērījumu, datumu, vietas koordinātas, fotogrāfiju, autoru un piezīmes) īpatsvars paliek nemainīgs – 8-15% no kopējā ziņojuma skaita. Katru gadu no *Mednis* ziņojumiem lāču monitoringa datos netiek iekļauti vairāki novērojumi, jo ziņojums nosūtīts no dzīvojamās zonas un neatbilsts novērojuma patiesajai atrašanās vietai (15., 19. attēls).

4. tabula.
Mobilās aplikācijas *Mednis* ziņojumi par lāču vai to klātbūtnes pazīmju novērojumiem 2023. – 2025. gadā.

Gads	Ziņojumi	Nav izmantojami	Nav verificējami	Pilnīgs ziņojums
2023	138	10	7	11
2024	163	12	15	24
2025	336	17	14	42

19. attēls. Piemēri par lāča novērojuma ziņojumu mobīlajā lietotnē *Mednis*, kas nosūtīts no dzīvojamās zonas un neatbilsts tā patiesajai atrašanās vietai. Karte: G. Done.

Molekulārās analīzes

Paraugi molekulārajām analīzēm 2025. gadā ievākti fona monitoringa, ābeļdārzu, matu lamatu un bišu dravu postījumu apsekojumu laikā, kā arī gadījuma situācijās (atrasti lāču ekskrementi un mati mežā, ābeļdārzos vai dzīvnieku piebarošanas vietās).

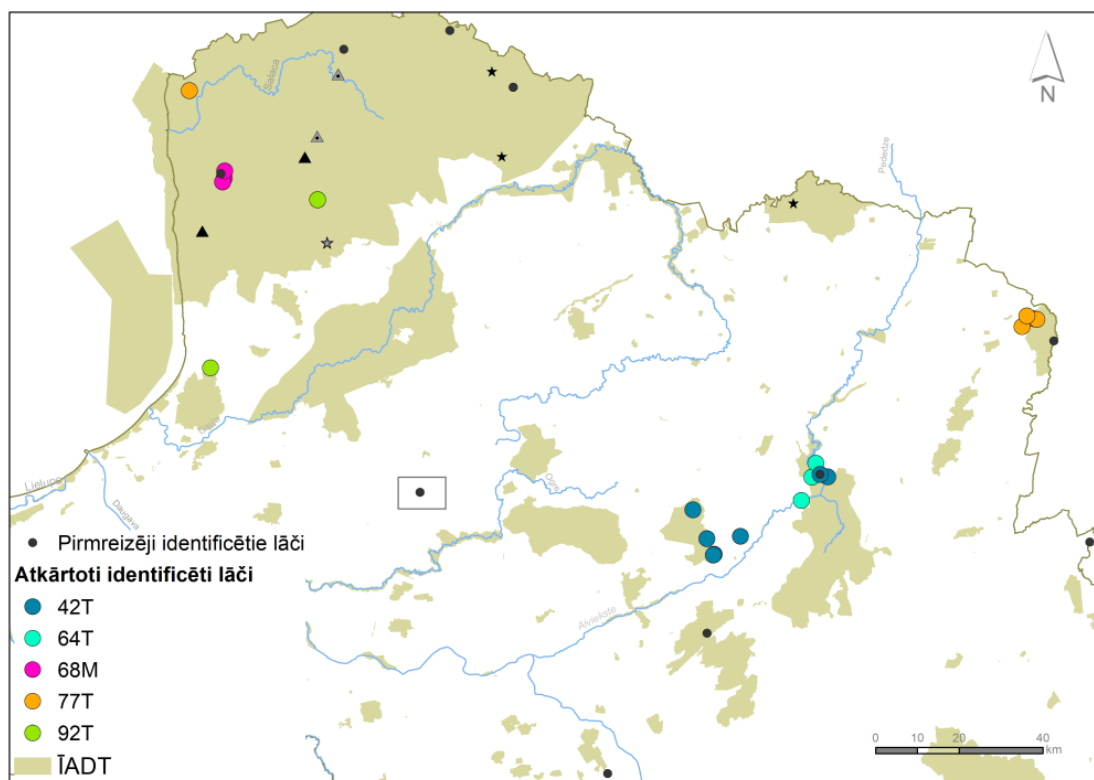
Laboratorijā tika veikta 140 dažādu paraugu analīze, no tiem – 69 matu paraugi, 54 – ekskrementu paraugi, 9 – e-DNS (svaigu pēdu nospiedumu) paraugi, 6 – siekalu paraugi un 2 muskuļaudu paraugi. No visiem ievāktajiem paraugiem (n=140) 30,7% gadījumos augstas kvalitātes izdalītā DNS ļāva sekmīgi veikt genotipēšanu, lai varētu identificēt indivīdus (20. attēls) un 5,7% gadījumos – noteikt tikai dzimumu. Augstas kvalitātes izdalītās DNS (n=43) īpatsvars vislielākais bija matu (51,2%; 11 identificēti indivīdi), mazāks ekskrementu (37,2%; 10 identificēti indivīdi), siekalu (7,0%; 2 identificēti indivīdi) un vismazākais svaigu pēdu nospiedumu un muskuļaudu (katrā paraugu veidā 2,3%; 1 identificēts indivīds) paraugos. Ģenētiski identificētie indivīdi lielākoties noteikti no viena veida parauga, trijos gadījumos indivīds identificēts no divu veidu paraugiem (mati un ekskrementi vai mati un muskuļaudi) un vienā gadījumā indivīds identificēts no četrus veidu paraugiem (mati, ekskrementi, siekalas un e-DNS).

Individs	Izdalīšana	Dzimums	Mu50		Mu09		Mu51		G10B		G1A		G1D		Mu15		G10L		Mu05		Mu59		MU23		Mu10	
92T	905	T	0	0	105	105	0	0	113	115	180	192	139	139	108	108	184	186	128	134	248	252	167	175	135	149
100T	912	T	0	0	118	120	0	0	99	99	180	192	133	139	108	114	173	181	115	128	250	250	173	173	0	0
101T	960	T	0	0	105	118	0	0	99	99	184	192	133	139	0	0	184	184	134	137	254	258	171	173	143	145
109T	935	T	0	0	110	120	0	0	99	108	0	0	142	144	0	0	186	192	0	0	0	0	171	171	143	145
103T	969	M	0	0	105	118	0	0	99	99	184	192	139	139	0	0	186	186	0	0	0	0	173	177	143	149
104M	979	M	0	0	120	120	0	0	99	99	0	0	139	139	0	0	186	190	134	134	248	248	173	175	149	149
105N	849		0	0	105	105	0	0	99	99	192	192	133	133	0	0	164	164	134	134	0	0	171	173	0	0
106M	918	M	0	0	0	0	0	0	99	99	192	192	0	0	116	118	184	190	124	128	252	252	161	171	0	0
107T	980	T	0	0	105	120	0	0	99	101	0	0	137	139	0	0	186	186	134	134	0	0	173	175	145	149
108M	981	M	0	0	105	120	0	0	99	101	0	0	137	139	0	0	186	190	134	134	0	0	171	173	145	149
110T	990	T	136	136	110	118	142	144	99	115	180	192	133	144	108	118	190	192	128	134	248	258	173	173	149	149
110T	988	T	0	0	110	118	142	144	99	115	180	192	133	144	108	118	190	192	128	134	248	258	173	173	149	149
110T	989	T	0	0	110	118	142	144	99	115	180	192	133	144	108	118	190	192	128	134	248	258	173	173	149	149
64T	846	T	0	0	110	120	0	0	99	108	190	192	142	144	108	108	173	184	128	137	254	258	171	171	143	145
64T	845	T	0	0	110	120	0	0	99	108	190	192	142	144	108	108	173	184	128	137	0	0	171	171	143	145
64T	940	T	0	0	110	120	0	0	99	108	190	192	142	144	0	0	173	184	128	137	254	258	171	171	143	145
64T	941	T	0	0	110	120	0	0	99	108	0	0	142	144	0	0	173	184	0	0	0	0	171	171	143	145
111T	838	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	112	121	186	192	137	137	230	254	173	175	143	143
111T	899	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	112	121	186	192	137	137	264	264	173	175	143	143
111T	875	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	112	121	186	192	137	137	230	254	173	175	143	143
111T	901	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	112	121	186	192	137	137	0	0	173	175	143	143
111T	878	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	112	121	186	192	137	137	0	0	173	175	143	143
111T	880	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	112	121	186	192	137	137	0	0	173	175	143	143
111T	900	T	0	0	105	118	0	0	113	123	180	182	137	139	0	0	186	192	137	137	264	264	173	175	0	0

20. attēls. Fragments no 2025. gadā ģenētiski identificēto indivīdu ģenētisko pasu datu bāzes, izmantojot 12 marķierus.

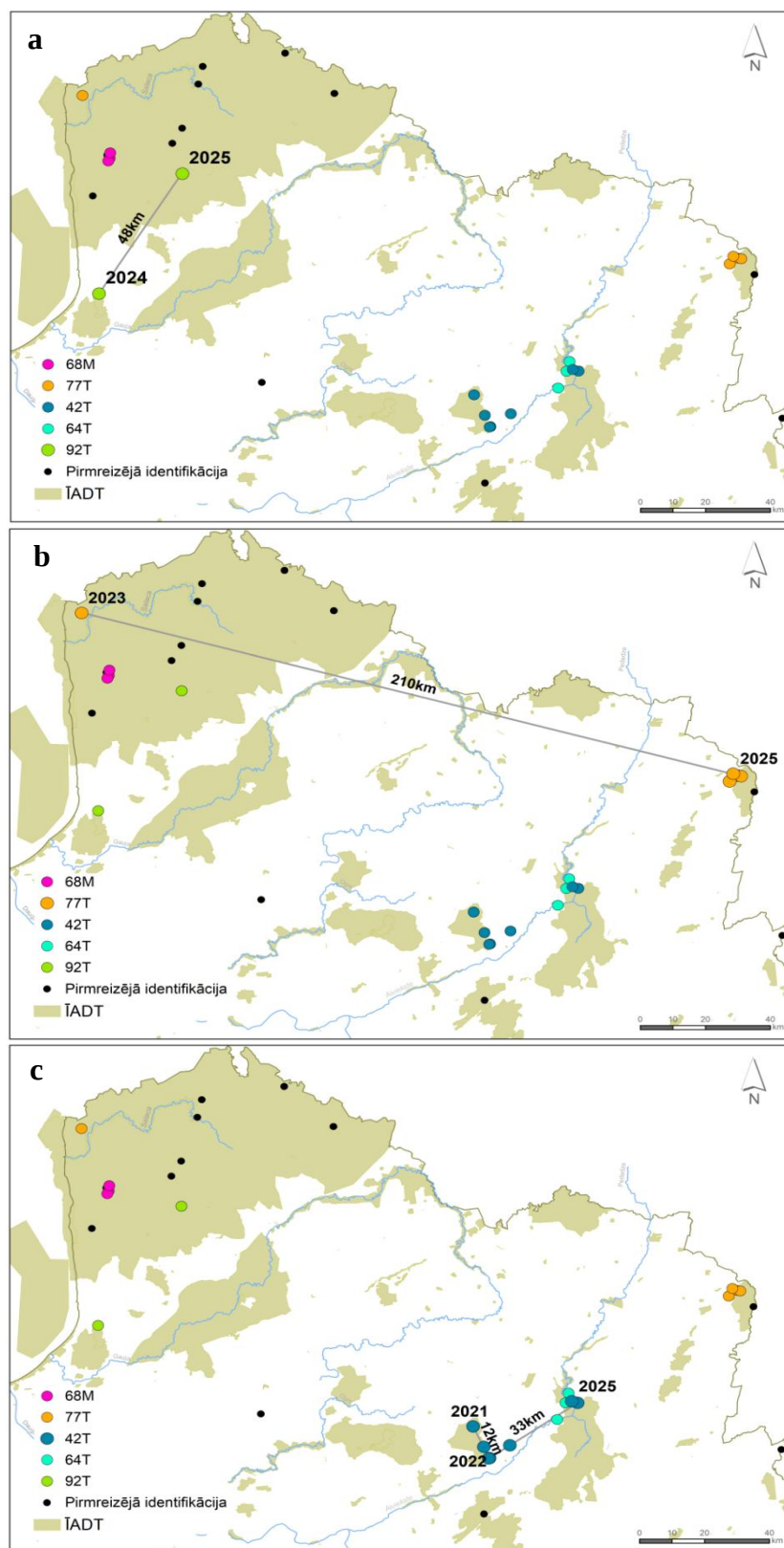
2025. gadā veiktā molekulāri ģenētiskā pētījuma rezultātā Latvijas teritorijā tika identificēti 19 indivīdi, no tiem 12 tēviņi, 6 mātītes un vienam indivīdam nebija iespējams noteikt dzimumu (21. attēls). Pieci no identificētajiem indivīdiem (42T, 64T, 68M, 77T, 92T) ir tie paši, kas pirmo reizi konstatēti 2021. – 2024. gadā veiktajā pētījumā (22. attēls).

Ievākto ģenētisko materiālu saturošo paraugu reģistrs un ģenētiski identificēto indivīdu ģenētisko pasu datu bāze apkopota *Microsoft Excel* formātā un iesniegta Dabas aizsardzības pārvaldei.

21. attēls. Lāču klātbūtni apstiprinošu paraugu ievākšanas vietas, kur paraugā esošā DNS kvalitāte ļāvusi identificēt atsevišķus indivīdus 2025. gadā. Karte: G. Done.

Krāsaina apļa forma – indivīds, kurš identificēts jau iepriekšējos gados; melns aplis – indivīds, kurš 2025. gadā konstatēts pirmo reizi; melna un pelēka zvaigznīte – indivīds, kuram izdevās noteikt tikai dzimumu – atbilstoši – mātīte vai tēviņš; melns un pelēks trijstūris – indivīds, kurš 2025. gadā konstatēts pirmo reizi, bet dažādās vietās un datumos. Indivīda apzīmējums: 42T – numurs, dzimums (T – tēviņš, M – mātīte). Rāmītis ap identificēto indivīdu – dzīvnieks ir nogalināts.

22. attēls. Paraugu, kuru izdalītā DNS kvalitāte ļāva sekmīgi identificēt lāčus 92T (a), 77T (b) un 42T (c), ievākšanas vieta un gads. Karte: G. Done.

Kopsavilkums

1. Kopš 2015. gada tiek veikta ikgadēja lāču uzskaitē Natura 2000 teritorijās, sākotnēji monitoringa uzskaites veicot piecās Natura 2000 teritorijās, bet kopš 2020. gada – septiņās Natura 2000 vietās un kopš 2023. gada – papildus arī piecās vietās ārpus Natura 2000 teritorijām.
2. Fona monitoringa uzskaitēs 2025. gadā (maija mēnesī) lāču pēdu nospiedumi atrasti visās Natura 2000 teritorijās, izņemot dabas liegumu “Lielais Pelečāres purvs”. No piecām apsekotajām ārpus Natura 2000 teritorijām lāča klātbūtne tika konstatēta visās teritorijās, izņemot Latvijas DA pierobežu. Pēc fona monitoringa uzskaitēm, ņemot vērā veiktos pēdu nospiedumu mērījumus, var secināt, ka darba veikšanas laikā septiņās Natura 2000 teritorijās konstatēti vismaz 13 dažādi lāči un piecās ārpus Natura 2000 teritorijās – vismaz 14 dažādi lāči. Fona monitoringa norises laikā divu ievāktu paraugu kvalitāte bija atbilstoša, lai ģenētiski identificētu indivīdus: 42T – lācis, kurš pirmo reizi identificēts 2021. gadā un 105T – lācis, kurš 2025. gadā konstatēts pirmo reizi.
3. No septiņām izvēlētajām Natura 2000 teritorijām un to tiešā apkārtnē apsekotajiem ābeļdārziem lāču klātbūtne konstatēta piecās teritorijās – dabas parkā “Vecumu meži”, dabas liegumā “Ziemeļu purvi”, “Pelečāres purvs” un “Lubāna mitrājs”, un Teiču dabas rezervātā. Lāča klātbūtnes pazīmes apstiprinātas visās no apsekotajām ārpus Natura 2000 teritorijām. No ābeļdārzu apsekojumu laikā ievāktajiem paraugiem ģenētiski identificēti deviņi indivīdi – 42T, 64T, 68M, 77T, 101T, 104M, 107T, 108M un 109T.
4. Vērtējot pēc pēdu nospiedumu izmēriem un laika perioda, kā arī slēpņu kameru datiem matu lamatu darbības teritorijā Viļķenes pagastā uzturas vismaz seši dažādi indivīdi. Savukārt Teiču dabas rezervāta teritorijā, vērtējot pēc pēdu nospiedumu izmēriem un laika perioda, kā arī slēpņu kameru datiem, uzturas līdz 2 indivīdiem, dabas parka “Kuja” teritorijā – 1 indivīds, savukārt dabas lieguma “Lubāna mitrājs” teritorijā – viens indivīds.
5. Bišu dravu postījumu apsekojumu laikā ievāktie paraugi, kuros esošā DNS kvalitāte bija atbilstoša, deva iespēju ģenētiski identificēt sešus lāču indivīdus – 64T, 92T, 100T, 105T 111T un 112T.
6. 2025. gadā ar molekulāri ģenētiskajām metodēm apstiprināti 19 dažādi indivīdi, no kuriem pieci konstatēti arī iepriekšējā pētījuma periodā (2021. – 2024.). Pavisam ar molekulāri ģenētiskajām metodēm apstiprināti 113 indivīdi (no tiem – 74 tēviņi un 26 mātītes), kas laikā no 2018. līdz 2025. gadam uzturējušies Latvijas teritorijā.
7. Salīdzinot 2025. gada monitoringa datus ar iepriekšējos gados iegūto informāciju, secināms, ka gan lāču ziņoto novērojumu, gan arī lāču skaits Latvijā turpina pieaugt. Lielākā daļa novērojumu joprojām liecina par jaunu un nepieaugušu dzīvnieku klātbūtni. Lāču vairošanās 2025. gadā Latvijā ir konstatēta ar foto/video fiksētiem gadījumiem par novērotajām lāču mātītēm un vienu līdz četriem lācēniem. **2025. gadā dzīvnieku skaita vērtējums, kuri ir uzturējušies Latvijas teritorijā, ir ap 190 indivīdiem.**
8. Lai uzlabotu lāču gadījumu novērojumu kvalitāti un nodrošinātu, ka novērojumu dati sniedz vairāk informācijas, joprojām ir aktuāli informēt gadījuma ziņu sniedzējus par nepieciešamību papildus iesūtītājai ziņai ar vietas koordinātām un datumu veikt atrastās priekšķepas (nevis pakaļķepas)

nospieduma platuma mērījumu un fotofiksāciju vai vismaz nofotografēt priekšķepas nospiedumu kopā ar kādu zināma izmēra (mēroga) priekšmetu.

9. Lai veicinātu gadījumu novērojumu un datu kvalitāti, 2026. gadā noorganizēts seminārs “Lāču monitorings 2023. – 2025. gadā”. Seminārs organizēts atbildīgajām amatpersonām, ekspertiem un citiem interesentiem, kuriem savu darba uzdevumu un aktivitāšu specifikas dēļ pastāv iespēja atrast brūnā lāča pēdas vai ģenētisko materiālu saturošus paraugus. Semināra prezentācijas pieejamas LVMI “Silava” interneta vietnē: <https://www.silava.lv/petnieciba/petijumi/lacu-monitorings-2023-2025>.

10. **Līdzšinējie monitoringa iegūtie rezultāti apstiprina gan lāču vairošanos Latvijas teritorijā un skaita pieaugumu, gan arī populācijas blīvuma palielināšanos lokāli Latvijas ziemeļu un austrumu daļā. Līdz ar to, jo īpaši nozīmīga un aktuāla ir Sugas aizsardzības plānā paredzēto pasākumu ieviešana, īpaši 6.7.1 punktā “Ātrās reaģēšanas komandas izveide” paredzētās rīcības steidzamība.**

Ieteikumi

Neraugoties uz pieaugošo lāču novērojumu skaitu, pēdējos 3 gados to izplatības robežas Latvijā gandrīz nav paplašinājušās. Ievērojami augusi sastopamība agrākā izplatības apgabalā (areālā), t.i. galvenokārt Latvijas austrumu daļas iekšienē, kas skaidrojams ar lāču skaita un lokālu populācijas blīvuma palielināšanos. Jāsecina, ka areāla austrumu daļā brūno lāču populācija ir nostiprinājusies, uzsākot funkcionēt demogrāfiski, tādējādi radot lielāku iespēju areālam paplašināties valsts rietumu virzienā un Lietuvas teritorijā, ko pagaidām apliecina sporādiska sugas klātbūtne jaunās teritorijās. Līdz ar to svarīgs monitoringa uzdevums ir ievākt ziņas par populācijas demogrāfiju un indivīdu skaitu, kas veido populācijas demogrāfisko kodolu. Šim mērķim jākoncentrē darbu izpilde vietās ar sākotnēji augstu un stabilu populācijas blīvumu. Tā kā lācis ir Eiropas Padomes direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 2. pielikuma suga, tad kā nozīmīgas teritorijas monitoringam jāizvēlas lāču apdzīvotās Natura 2000 vietas, kuru platība un aizsardzības noteikumi vērtējami kā pietiekoši viena vai vairāku indivīdu bioloģisko un ekoloģisko funkciju nodrošināšanai visā to dzīves ciklā.

Lai turpinātu un nodrošinātu sugas monitoringu atbilstoši esošā brūnā lāča Sugas aizsardzības plānā paredzētajam, jāturpina:

- **Nepārtraukta, ilglaicīga un pilnveidota datu ieguve, nodrošinot gan fona monitoringa, gan molekulāri ģenētiskā monitoringa norisi** atbilstoši izstrādātajām “*Rekomendācijām brūnā lāča populācijas stāvokļa monitoringa uzlabošanai Latvijā ar molekulārās ģenētikas metodēm*” un lāču klātbūtnes pazīmju uzskaišu metodikai “*Brūnā lāča *Ursus arctos* fona monitorings*”.

Fona monitorings

- Turpināt fona monitoringa veikšanu līdz šim izvēlētajās **septiņās Natura 2000 un piecās lāču blīvāk apdzīvotajās teritorijās ārpus Natura 2000 teritorijām. Iespēju robežās sakarā ar žoga izbūvi, turpināt teritoriju apsekošanu gar valsts DA robežu.**

- Līdz ar lāču novērojumu vai to klātbūtnes pazīmju, kā arī minimālā lāču skaita vērtējuma pieaugumu un lāču izplatību valsts DR virzienā, pilnveidot fona monitoringa vietu tīklu:
 - Uzsākt fona monitoringu Kurzemes pusē, kā prioritāras izvēloties Natura 2000 vietas, piemēram, Slīteres nacionālā parka, dabas lieguma “Ances purvi un meži”, “Stiklu purvi” vai “Raķupes ieleja” teritorijas. Apsekojamo teritoriju izvēli balstīt uz verificētajiem gadījumu ziņojumiem.
 - Paplašināt apsekojamo teritoriju tīklu ārpus Natura 2000 teritorijām Vidzemē, Latgalē un Sēlijas virzienā, jaunās teritorijas izvēloties atbilstoši verificētajiem gadījuma ziņojumiem.

Molekulāri ģenētiskais monitorings – turpināt un pilnveidot uzsākto ģenētisko monitoringu, izmantojot daudzveidīgu paraugu ievākšanas iespējas, lai iegūtu precīzākus datus par lāču populācijas indivīdu skaitu un dzimumstruktūru. Ģenētiskā monitoringa regulāra veikšana ir īpaši svarīga gan saistībā ar lāču populācijas izplatību, gan ar žoga izbūvi gar valsts DA robežu, tādējādi sekojot līdzi populācijas ģenētikas datiem un izmaiņām.

- Izveidot stabili darbojošos sistēmu, kurā tiek ievākts pietiekams skaits DNS saturošu paraugu. Latvijā pie šobrīd esošās un pieaugošās vietējās lāču populācijas katru gadu ieteicams ievākt un izanalizēt **vismaz 120 – 150 paraugus**.
- Turpināt molekulārās ģenētikas metožu pilnveidošanu laboratorijā un atbilstošas datu bāzes uzturēšanu.
 - Pilnveidot DNS ievākšanas un izdalīšanas protokolus no dažādiem paraugu veidiem (piem. ņemt gan uztriepes, gan apjoma paraugu no ekskrementa paraugiem, fiksēt parauga atrašanās ilgumu vidē).
 - Nodrošināt ievākto paraugu pēc iespējas ātrāku nogādāšanu laboratorijā, lai veiktu DNS izdalīšanu vai parauga saglabāšanu attiecīgos apstākļos.
 - Izdalītiem DNS paraugiem veikt sākotnēju analīzi, lai noskaidrotu:
 - lāču DNS esamību paraugā,
 - DNS kvalitāti (paraugs nesatur DNS, nepietiekamas kvalitātes DNS, kvalitatīvs DNS),
 - citas sugas DNS klātbūtni.
 - Ģenētiskās analīzes autosomāliem un dzimuma noteikšanas marķieriem atkārtot vismaz četras reizes katram DNS paraugam, lai nodrošinātu iegūto rezultātu atkārtojamību un uzticamību.
 - Salīdzināt iegūtos rezultātus ar ģenētiski identificēto lāču datu bāzi, lai atpazītu atkārtoti identificētus lāču indivīdus, pēc iespējas kalibrējot iegūtos rezultātus, lai nodrošinātu salīdzināšanu datiem, kuri iegūti dažādos gados. Šai pieejai saglabāsies izšķiroša loma, lai noteiktu indivīdu skaitu un dinamiku, populācijai kļūstot lielai un teritoriāli nesadrumstalotai.
- Nodrošināt ikgadēju veco **ābeļdārzu apsekošanu** Natura 2000 teritorijās un ārpus Natura 2000 **teritorijās, kurās veikts fona monitorings**. Ābeļdārzu apsekojumi īpaši nozīmīgi nodrošinot paraugu ievākšanu ģenētiskā monitoringa nepieciešamībai.
- Izveidot sistēmu un sadarbības iespējas ģenētisko materiālu saturošo paraugu ievākšanai bišu dravu postījumu vietās. Pieteikto un ziņoto dravu postījumu skaitam augot, nozīmīgi ir ievākt no katra postījuma vietas ģenētisko materiālu saturošos paraugus, lai nodrošinātu atbilstošu informāciju un no tās izrietošas turpmākās rīcības gadījumos, kad postījumus regulāri un lielā apmērā nodara viens un tas pats indivīds.

- Nodrošināt gadījuma situāciju (dzīvnieku piebarošanas vietu un lauksaimniecības produktu (piemēram skābbarības ruļļu) postījumi, ziemas migu atradnes) apsekošanu un atbilstošu paraugu ievākšanu.
- Veicināt sistēmas izveidi, kas nodrošinātu privāto slēpņu kameru datu uzticamu ieguvu un iesaistītajām pusēm drošu datu izmantošanu.

• **Ierīkot vismaz piecas stacionāras vai pārvietojamas (reizi mēnesī) matu lamatas, lai uzturētu datu ieguvu un sekot tendencēm, ilglaicīgi novērotā teritorijā (Viļķenes pagasts, SIA “Rīgas meži” Katrīnas mežniecības teritorijā).** Matu lamatu izvietojumu, nodrošinot to pārbaudi un darbības atjaunošanu reizi divās nedēļās, veikt tikai pavasara (aprīlis – jūnijs) un rudens (septembris – novembris) mēnešos. Kā arī teritorijā izvietot slēpņu kameras – vismaz desmit slēpņu kameras, daļu no tām saistot ar matu lamatu izvietojumu. **Monitoringa norises laikā turpināt slēpņu kameru (ne mazāk par piecām kamerām) darbību Teiču dabas rezervātā un tā blakus esošajās teritorijās.**

• Atbilstoši Sugas aizsardzības plāna 6.6.3. punktam “Izvērst sabiedrības iesaistīšanu lāču monitoringā, ietverot datu ievākšanu par nejaušiem novērojumiem un monitoringa neinvazīvo metožu apguvi un ieviešanu”, monitoringa sistēmā **iesaistīt sabiedrības daļu** (mednieki, meža darbinieki, dabas eksperti, biškopji, robežsargi, dabas draugi), **kam savu aktivitāšu specifikas dēļ pastāv iespēja atrast brūnā lāča pēdas nospiedumus vai ģenētisko materiālu saturošus paraugus.**

Lai atvieglotu iegūto datu transformāciju atbilstoši Dzīvotņu direktīvas 17. pantā paredzētā ziņojuma sagatavošanas vadlīniju prasībām un ņemot vērā strauji pieaugošo novērojumu skaitu, kas ne vienmēr tiešā veidā atspoguļo lāču populācijas pieaugumu, turpmāk nepieciešama datu analīze pēc to telpiskā un laika sadalījuma regulārā 10x10 km kvadrātu tīklā. Līdzšinējā datu grupēšana pa dažādo izmēru pagastu teritorijām bija piemērota sabiedrības iesaistīšanai ziņu sniegšanā un informēšanai par biežākajām lāču uzturēšanās vietām, kā arī ļāva veikt aptuvenu lāču skaita novērtēšanu, salīdzinot hronoloģiski datus pagastu griezumā visā aktivitātes sezonā. Taču pie sasniegtā informācijas apjoma ir jāuzsāk precīzāka datu standartizācija un kritēriju noteikšana lāču apdzīvoto un potenciāli apdzīvojamo teritoriju klasificēšanai, lai pamatotāk novērtētu populācijas lieluma un izplatības dinamiku, un atbilstību labvēlīga aizsardzības stāvokļa references parametriem. Arī starptautiskajā zinātniskajā komunikācijā kvadrātu tīkls ir vienīgā izmantotā prakse, kas nodrošina telpisko datu salīdzināmību (Kaczensky 2024², Dzenis, Čekstere-Muižniece 2025³).

Šajā nolūkā nepieciešama datu standartizēšana divos etapos – atsevišķu novērojumu līmenī (uzsākta jau līdzšinējos monitoringa izpildes posmos) un 10x10 km kvadrātu līmenī (ieviešama turpmākajā datu analīzē).

• Novērojumu līmenī veicama ziņu verificēšana pēc tā dēvētajiem **SCALP kritērijiem** (https://environment.ec.europa.eu/news/status-and-conservation-alpine-lynx-population-scalp-project-2023-11-07_en), grupējot lāču klātbūtnes liecības trīs kategorijās:

1. kategorijas ziņas ir nešaubīgi pierādījumi – miris dzīvnieks, normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā apstiprināts postījums bišu dravā vai lauksaimniecības dzīvniekiem, sugas DNS saturošs paraugs, dzīvnieka foto vai video uzņēmums u.c.;

² Kaczensky, P., Ranc, N., Hatlauf, J., Payne, J.C. et al. 2024². Large carnivore distribution maps and population updates 2017 – 2022/23. Report to the European Commission under contract N° 09.0201/2023/907799/SER/ENV.D.3 “Support for Coexistence with Large Carnivores”, “B.4 Update of the distribution maps”. IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE) and Istituto di Ecologia Applicata (IEA)

³ Dzenis, J., Čekstere-Muižniece, G. (red.) 2025. Latvijas Sarkanā grāmata. 5. sējums. Zivis, abinieki, rāpuļi un zīdītāji. Dabas aizsardzības pārvalde, Latvijas Universitātes MDZF Bioloģijas institūts, Sigulda, 248 lpp

2. kategorijas ziņas ir mērķtiecīgos meklējumos vai nejauši atrasti lāču pēdu nospiedumi vai ekskrementi, kuru fotouzņēmumus veikuši vai apstiprinājuši apmācīti un pieredzējuši eksperti;

3. kategorijas ziņas ir nepārbaudīta informācija, kas var būt noderīga teritorijā, no kuras nav 1. un 2. kategorijas ziņu, lai plānotu šādas teritorijas apsekošanu.

Visu kategoriju ziņām jāsaturs informācija par atrašanās vietas GPS koordinātām, datumu un ziņas sniedzēju.

- Kvadrātu līmenī standartizēšana jāveic atbilstoši minētajām ziņu kategorijām, skaitam, regularitātei, kā arī informācijai, ko 1. un 2. kategorijas ziņas sniedz par lāču vecumu, dzimumu, ģenētisko identitāti un vienlaikus novēroto indivīdu skaitu. Ieteicams katrā nākamajā monitoringa gadā izdalīt sekojošas kvadrātu kategorijas:

1. kvadrāti, kuros 1. un 2. kategorijas ziņas apstiprina lāču vairošanos (lācēnu esamību) attiecīgajā gadā vai vienu gadu iepriekš;

2. kvadrāti, kuros 1. un 2. kategorijas ziņas apstiprina dažādu vecuma grupu lāču vai vairāku nenosakāma vecuma lāču vienlaikus atrašanos vienas sezonas laikā;

3. kvadrāti, kuros DNS saturošu paraugu analīzes apstiprina lāču mātītes atrašanos, bet trūkst pierādījumu par tās vairošanos;

4. kvadrāti, par kuriem sezonas laikā saņemta vairāk kā viena 1. vai 2. kategorijas ziņa, taču nesniedz informāciju, vai tas nav bijis viens un tas pats lācis;

5. kvadrāti, par kuriem sezonas laikā saņemta tikai viena 1. vai 2. kategorijas ziņa;

6. kvadrāti, kuros attiecīgajā gadā lāču klātbūtne nav konstatēta vai pieejamas tikai 3. kategorijas ziņas.

Šīs kategorijas pēc to izvietojuma kvadrātu tīklā ļaus strukturēti izsekot lāču populācijas attīstībai, salīdzinot faktisko izplatības ainu ar areāla references teritoriju.